

עם הצגת אותלו

משמעות נוספת לה, — רקע חברתי ומדיני עמוק. יאגו, המסמל את הרע שבאדם, גם מגלם את השפל בחברה, במלכות, במדינה. הנטיעה לעלות ולזכות, ואף על גופו של הנוול, אלה נחלתו של הפרט בלבד. שקספיר מצביע בדמותו של יאגו על השחיתות והרקבון שבחברה השולטת של המאה ה-16. השאיפה לשלטון, — הנובעת מטעמים שונים, — היא המביאה בסופה להרס וחורבן; שאיפה זו מוליכה בממדים זעירים של חדרים או בשוני האקלים — בחברה, במדינה.

אין להתעלם מהעובדה שקספיר הצביע ביצירה זו, ככרוך ביצירותיו, על התהום העמוקה שבין שכבות החברה במדינה. שקספיר הדגול, זכותו בזה, שהבין וגם ביטא במחזותיו את הרקוב שבמשרט המלוכני, הדספוטי, השולט. הוא הבחין בסבל ההמונים וביסוריהם, הוא ידע להצביע על כך ואף לזעוק, — אבל עדיין לא עלה בידו להראות דרך כיצד ללחום נגד הנגע, איך לשנות את הקיים.

ובאותה המידה שיאגו מסמל מאות ואלפי יאגוס בחברתנו, ובדיוק כמו שאותלו מסמל מיליונים של מושפלים בימינו, כך גם שאר הדמויות במחזה. רודריגו, האדם הבינוני, המי שמש מכשירי ערב בידי הנוכל, כי מאמין הוא עדיין בתמימותו באהבה הנצחית וביושר האדם, גם רודריג מס' גל משהו. קסיו, הבוטח בתפקידו ובטוח בסגור אדוניו אינו מסוגל להשיג לים בעובדה שתוארו ותפקידו נשמטים מידי. בטוח היה, שמשרתו קבועה היא לעולמים... וזהו ברבנציו, הסנאי טור מונציה, שאינו יכול להבין בשגרתו העוורת למצביא הכושל שגם לבי, שלא הוגש לה על מגש של כסף בתוכו של הווכס וחצר המלוכה.

שלוש דמויות של נשים מופיעות במחזה: דסדמונה, העלמה יפת-התואר, טהורת-הלב ועדינת-הנפש, סמל השלמות שגבר יכול להשתוקק לו; אמיליה, אשת יאגו, אשה כמרבית הג' שימי פשוטה וישרה, — אם גם בגי' דה חולפת אינה זרה לה; ביאנקת, אשת האהבים של קסיו, הנערה קלת-הדעת, שמעלותיה החיצוניות צולות על פנימיותה המפוקפקת.

דמויות שונות וטיפוסים רב-גונים שמקורותם לא נפגעה כלל גם אחרי 350 שנה. ובוה נבחן שקספיר כקלאסיקון. ביצירותיו כל סימני הקלאסיות: כל דבר שעליו הוא מצביע נצחי הוא, יכול הוא להתרחש בכל מקום, בכל עת ובכל המסיבות.

לאחר סעודה שנערכה לכבודו של חי ונציה חונק אותלו את אשתו. רודריגו אורב לקסיו ופוצע אותו, אך הוא עצמו נקטע בידי יאגו. בשמעה כי יאגו הוא אשר הדיח את אותלו, מבינה כי אף היא סיעה בלא-יודעים עיו. יאגו דוקר את אמיליה ונמסר לדין על מעשיו. אותלו המיואש מאבד את עצמו לדעת.

זאת היא העלילה, זהו הרקע לט' ראגדיה המתחוללת לפנינו על במת "הבימה". אהבה טהורה מול קנאה אכזרית.

נשאלת השאלה: כיצד מצליח יאגו זה בכל תחבולותיו האפלות; כיצד עולה בידי הנוכל לרמות את הכל, מבלי שיפול כל חשד על מעשיו? התשובה על כך היא פשוטה: הצלחתו של יאגו טמונה בעובדה, שכל צעד במזימותיו מחושב הוא, שכל איני טריגה מותאמת וצמודה למציאות הא-פורה. כל תחבולה אינה צריכה להיות תחבולה דוקא, כל שקר וכזב אין דינו בכך. שקספיר הבין זאת והקפיד על כך היטב. יאגו לא חיפש המצאות פנטסטיות להצלחת מזימותיו, אלא הפוכו של דבר. יאגו הפיקח והירום לא הרחיק לכת, כי הוא מכיר ויודע את חולשותיו של אדם. הוא ביסס את מלאכתו הבויה דוקא על דברים העלולים להתרחש ומתרחשים כל יום וכל שעה. הרצון לסלק מתחרה — ודע ברבים; השאיפה לתפוס עמדה חשובה בחברה ולהגיע לשלטון, — מעשה שכוח הוא; וגם בגידתה של אשה — תופעה יומיומית היא. יאגו לא הרחיק לכת בחיפוש אחרי חומר לתחבולותיו, כי הוא מצא או לפניו, סביבו, על ידו ממש. ומציאות זו מקרבת את העלילה כל כך ללבנו.

סיבה נוספת להצלחתו של יאגו מולו עומד כושי אדם בן גזע נחות, דרגה מעריצים את אותלו, כי זקוקים לשרותיו. אין מצביא שני לו ולכשי רונותיו בונציה, וזקוקים בו במלחמה נגד התורכים. כל הערצה אינה נובעת אלא מתוך חשבון קר ופשוט זה. השני אה נגד הכושי קיימת ומורגשת בלב הכל — חוץ בלבה הטהור של דסדמונה. השנאה הגזעית רק הושתקה והורחקה לפי שעה.

מעשיו של יאגו המחניף, המססך וההולך רכיל, והשנאה לכושי, —

עולה והושגב, ואת כל הבזוי והשפל. לפנינו התמודדות בין חיצוניות גסה בעלת נפש עדינה (אותלו) ובין אצילות מלאכותית שאופי שפל לה (יאגו) וביניהם בולטת דמות יפת-התואר, אר, לב עלמה טהור וישר (דסדמונה) שלש דמויות שסביבן מתרקמת העלילה:

אותלו הכושי, שר צבא ונציה, לקח לו לאשה את דסדמונה, בתו של ברבנציו, אחד מגדולי העיר, אשר ברחה אליו מבית אביה. יאגו השליש, שונאו של הכושי, הבטיח בשעתו לרודריגו, הצעיר הפתי, כי יעזור לו למשוך את לב דסדמונה, וכעת לאחר שגודע דבר נישואיה, הוא מתאמץ לשכך את חמתו.

ברבנציו מאשים את אותלו כי בס' מים ומעשי-כשפים לקח את לב בתו והוא תובעו לתת את הדין. בינתיים גודע בונציה כי צי התורכים יצא למלחמה, ללכד את קפריסין. בפני מורצת הסינאט דורש ברבנציו משפט מן הרוכס. אותלו מספר למושלי העיר על אהבתו הכנה לנצרה ודסדמונה מעידה אף היא כי אהבתם טהורה ולא מעשה שטן היא. הסינאט מצדיק את אותלו ונותן בידיו את הפיקוד על קפריסין. רודריגו כמעט אומר נואש, אך יאגו, אשר זה הכסיל הוא כלי-משחית בידיו וגם מקור לא אכזב של ממו, מעודד את רוחו. מזימת יאגו בשלה: הוא יכריע את אותלו על ידי שיעורר חשד בלבו כי דסדמונה נושאת עיניו אל קסיו, סגנו של המצביא. כך יעלה בידו חפצו הכפול: להרוס את אושרו של הכושי וגם לרשת את מקומו של קסיו.

קסיו, יאגו ודסדמונה, מגיעים לקפריסין ואחריהם אותלו. צי התורכים נטרף בסערה וחיל המצב חוגג. יאגו משקה לשכרה את קסיו ומביא לידי תגרת-חרבות בינו ובין רודריגו ומונטנו, מושלו הקודם של האי. אר-תלו מעניש את קסיו ומעביר אותו מן הפיקוד. יאגו מעורר את קסיו לפנות אל דסדמונה כי תשתדל בעדו לפני בעלה, שלא יחמיר עמו בדין בשל עבירה על תקנות משמעת. דסדמונה בתמימותה מפצירה באותלו שיחוס על קסיו ולא יפריז בענשו. יאגו נותן בלב אותלו את החשד הנורא כי אשתו תו בוגדת בו עם סגנו הצעיר ויפתה המראה. מידי אמיליה אשתו מקבל יאגו את מטפחתה הרקומה של דסדמונה, תשורת-אהבתו של הכושי, ומיניח אותה בחדרו של קסיו. בהוסי פו לנסוך בנפש אותלו את רעל החי שדות והקנאה אומר לו יאגו כי ראה מטפחת זו בידי קסיו, אותלו, כולו חמה ומכאוב, נשבע לעקור מלב את אהבתו לדסדמונה ולהכרית אותה ואת טומאתה מעל פני האדמה.

יצר האהבה והקנאה חזרו בלב כל אדם ואדם. הוא מתגלה בצורות שונות, אבל חמיד מכרעת השטעתי. הוא מפלס דרכים שונות למחשבותיו של האיש, פותר את בעיות החברה לפי ראות עיניו הוא; מוציא מסקנות, — ואם גם לא תמיד הן נכונות, — וקובע את דרכי פעולתו בהוה ובעתיד. ויכוח ישן נושן נוסב סביב בע' יה זו, ויכוח שמסקנותיו שונות ואף מרוחקות אחת מן השניה. הפילוסופיה העתיקה והמודרנית כאחת ניסו במשך דורות למצוא פשר לאותו הרגש, הירצו, ששמו אהבה. ניסו חכמים ואנשי שי מדע, אך הפתרון מהם והלאה, על מה מבוסס יצר זה, מה כח משיי כחו והיכן נקודות התורפה שלו; מתי מותר לדבר על אהבה אמיתית ונאמנה, וכיצד להסביר את תופעות הלוי שלה. יש השקפה פילוסופית האומרת, שאהבה, מקורה באגואיזם; אהבה האדם את רעהו, כי אוהב הוא את עצמו ולכן חזק עליו רצונו שיא-הבוהו. ואין להכחיש שיש אמת בדברי רים אלה. כי אין מסירות שלמה ומוש' למת נרכשת, אלא על ידי הדדיות. ואם נכון הדבר לגבי האהבה, על אחת כמה וכמה נכון הדבר לגבי אוהו הירצו הנובע ממנה ושהוא חלק בלתי נפרד ממנה, — הקנאה.

שוכנת היא עמוק בלב האדם, — אם בכחרה הוא מתחת לסף ההכרה; שוכנת היא כהרגעש שהתפרצותו נדירות או קרובות יותר. קיומה — עובדה היא. ואם גם יצר שלילי הוא, אין להתכחש לו. הלקנאה, יצר מרדני הוא, המסוגל להוליד אדם שולל ול-הפכו לחיה טורפת ממש. אדם, המנסה לשלול את קיום היצר ולהתעלם ממנו, — כאילו מרמה את עצמו, את עצם קיומו. הקנאה, ששורשיה שונים, ממי' לאת לפעמים את האדם עד תום, סופגת את לשד עצמותיו ומוליכה לא פעם למעשי שפל ורעה.

נושא נצחי זה שימש רקע לטראגידיה של שקספיר. הוא פורש לפנינו את הבעיה בכל הרצינות והדרמטיות, הראויות לה. הוא מציג לפנינו את האהבה בכל יופיה ותפארתה, הוא חושף לפנינו את הקנאה הפרועה על כל חסרונותיה ופגמיה. המחזה שלפנינו הוא מראה, שהוגשה לכל אדם, מראה שבתוכה הוא מבחין בדמותו הוא, ב"אגוז" שלו. המחבר אינו חוסך ביצירתו בתמונות סיריאליסטיות, כי ברצונו ובכוחותו להציג בפנינו את המציאות כפי שהיא. את האמת הפשוטה והמטורפת כאחת.

שלוש דמויות עיקריות מוצבות במרכז המחזה: אותלו, דסדמונה ויאגו, שלש דמויות, המעצבות את כל המי-

● מרכז השרשרות לישראל ●

בימ"ס "טכניקה" יעקב בוקשטיין

רח' רמב"ם 22, טלפון 3216, תל-אביב

שרשרות וחלקי הנעה לתעשייה, חקלאות, מכונות, אפנעים ואפנים

הידוע לך על האיכות המשובחת של עבודת קשת?

קשת מנקה וצובעת